Naar gerichter participeren

versie 2.0

GEMEENTE HEUSDEN

Dromen. Doen. Heusden.

september 2026



PARTICIPATIE

betekent actieve deelname en is afgeleid van de Latijnse woorden pars (deel) en cipere (nemen). De participatie-samenleving, participatiemaatschappij of doe-democratie is een samenleving waarin iedereen die dat kan, verantwoordelijkheid neemt voor, en actief bijdraagt aan zijn of haar eigen leven en omgeving.

Participatie draait om wederzijds VERTROUWEN.

Als gemeente creëren we een omgeving waarbinnen inwoners, ondernemers en organisaties hun dromen waar kunnen maken. Mits zij bereid zijn hiervoor ook zelf initiatief te tonen en inspanningen te verrichten. Zo is voor iedereen de hoogste mate van ontplooiing mogelijk;

DROMEN. DOEN. HEUSDEN.

Toelichting:

Participatie betekent actieve deelname. Het is afgeleid van de Latijnse woorden pars (deel) en cipere (nemen). De participatiesamenleving, participatiemaatschappij of doe-democratie is een samenleving waarin iedereen die dat kan, verantwoordelijkheid neemt voor, en actief bijdraagt aan zijn of haar eigen leven en omgeving. Binnen de huidige wetgeving wordt participatie breed uitgelegd. Zo wordt bijvoorbeeld informeren ook als een vorm van participatie gezien.

Waarom participeren?

- benutten van kennis
- iedereen kan meedoen
- zichtbaar maken van belangen
- weten wat er in de samenleving speelt
- werken aan wederzijds begrip en vertrouwen
- eigen rol scherper krijgen
- heldere besluitvorming
- beter en gedragen (inhoudelijk) resultaat

Wat zegt ons inwonerspanel?
Ik praat graag mee als:

- het onderwerp mij aanspreekt (80%)
- het over een onderwerp in mijn wijk, buurt of dorp gaat (74%)
- het over een onderwerp in mijn straat gaat (50%)



Waar staat de gemeente Heusden voor?

- Dromen. Doen. Heusden.
- MogelijkMaken
- Open houding en respect voor elkaar
- Zo min mogelijk bureaucratie
- Maximaal gezond verstand
- Duidelijk zijn over dilemma's en afwegingen
- Zeg wat je doet en doe wat je zegt

Dromen. Doen. Heusden.



Naar gerichter participeren

Toelichting:

Participatie past bij onze merkbelofte 'Dromen. Doen. Heusden.' We creëren als gemeente een omgeving waarbinnen inwoners, ondernemers en organisaties hun dromen waar kunnen maken. Mits zij bereid zijn hiervoor ook zelf initiatief te tonen en inspanningen te verrichten. Via HeuseService staat de klant centraal, gaan we de dialoog aan, werken samen, spreken aan en nemen verantwoordelijkheid. Vanuit dit vertrekpunt hanteren we de volgende leidende principes voor alle participatietrajecten in Heusden:

- zo min mogelijk bureaucratie;
- maximaal gezond verstand;
- open houding en respect voor elkaar (wederzijds vertrouwen);
- helder over dilemma's en afwegingen (voorkomen ruis door helder en begrijpelijke communicatie);
- we maken mogelijk waar dat kan (een inspanningsverplichting; geen resultaatsverplichting);
- afspraken nakomen (zeg wat je doet en doe wat je zegt).

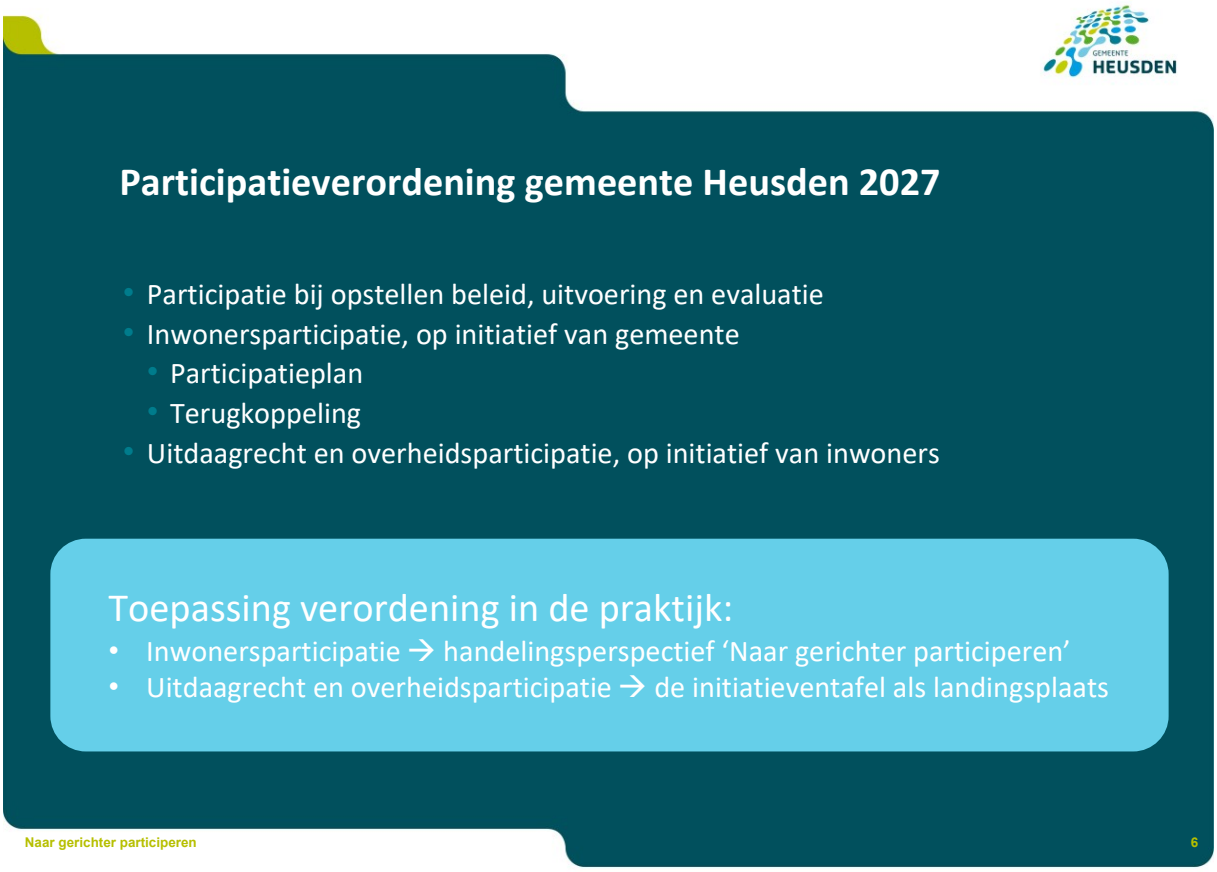


Wet versterking participatie op decentraal niveau en Omgevingswet: hoe verhouden die zich tot elkaar?

Participatie is op verschillende manieren in wetgeving geregeld. In 'Naar gerichter participeren' hebben we het over de Wet versterking participatie op decentraal niveau. Die regelt dat inwoners en belanghebbenden worden betrokken bij het *voorbereiden, uitvoeren en evalueren* van gemeentelijk beleid. In die wet is bepaald dat de raad een verordening vaststelt met regels over de manier waarop inwoners en belanghebbenden bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van gemeentelijk beleid worden betrokken. Onder 'beleid' vallen ook regels, projecten, programma's en plannen van de gemeente.

Vanuit de Omgevingswet is participatie verplicht bij een wijziging van een omgevingsplan, bij omgevingsprogramma's en omgevingsvisies en, in sommige gevallen, bij een aanvraag van een omgevingsvergunning. Omdat het bij het omgevingsplan, omgevingsprogramma's en omgevingsvisies gaat over het voorbereiden, uitvoeren en evalueren van gemeentelijk beleid, is de participatie hierover, in de participatieverordening opgenomen.

Als de participatie (in de vorm van een omgevingsdialoog) gebeurt als voorbereiding op een af te geven omgevingsvergunning, dan is het 'Participatiebeleid Omgevingswet gemeente Heusden' van toepassing. Dat valt buiten de participatieverordening.



Participatieverordening gemeente Heusden
In de participatieverordening worden de volgende vormen van participatie onderscheiden:

- **Inwonersparticipatie**
  Inwoners van de gemeente en belanghebbenden worden betrokken bij zowel de voorbereiding, de uitvoering als de evaluatie van gemeentelijk beleid. Participatie tijdens de uitvoering en evaluatie is nieuw en een wettelijke aanvulling op de inwonersparticipatie die we al kennen. Onder beleid worden ook regels, projecten, programma's en plannen van de gemeente verstaan. Kenmerkend bij inwonersparticipatie is dat de gemeente hierbij de regie heeft.
- **Uitdaagrecht**
  Het uitdaagrecht geeft inwoners en lokale organisaties het recht om aan de gemeente te vragen of zij bepaalde taken zelf mogen uitvoeren. Hiermee kunnen zij een taak overnemen als zij denken dat zij deze beter kunnen uitvoeren. Voorbeelden daarvan zijn inwonersinitiatieven, zoals het overnemen van het onderhoud van een stuk grond of speeltuin.
- **Overheidsparticipatie**
  Overheidsparticipatie omvat alle vormen van participatie waarbij inwoners en maatschappelijke partijen het initiatief nemen. Zij vragen hierbij aan de gemeente om te participeren.

Het college stelt vooraf een participatieplan voor de inwonersparticipatie op. Dit zorgt voor duidelijkheid over het proces, het doel en de vorm van de participatie. Nadat inwonersparticipatie heeft plaatsgevonden, vindt terugkoppeling plaats. Hiervoor wordt een eindverslag opgesteld.

Uitzonderingen
Er kunnen ook redenen zijn om geen participatie toe te passen; dat kan alleen, goed onderbouwd, op basis van artikel 3 lid 4 van de verordening:
“4. Er vindt geen participatie plaats als:
a. het gaat om een lopend uitvoerings- of evaluatietraject of een ondergeschikte herziening van die trajecten of het beleid;
b. dit uitgesloten is bij of op basis van een wettelijk voorschrift;
c. de uitkomst van de participatie niet kan worden afgewacht vanwege spoed;
d. als de verantwoordelijkheid van de gemeente voor kwetsbare groepen in de samenleving zwaarder moet wegen;
e. er sprake is van hogere regelgeving waarbij de gemeente geen of weinig beleidsruimte heeft;
f. bij interne (organisatorische) aangelegenheden van de gemeente;
g. bij de begroting, de tarieven voor gemeentelijke dienstverlening en belastingen zoals bedoeld in hoofdstuk XV van de Gemeentewet;
h. er sprake is van andere zwaarwegende belangen die noodzaken om af te zien van participatie, mits het bestuursorgaan dit motiveert.”



Handelingsperspectief ‘Naar gerichter participeren’ over inwonersparticipatie
Dit handelingsperspectief biedt richtinggevende handvatten voor de inrichting van participatietrajecten bij inwonersparticipatie. Voor participatie bestaat geen pasklare aanpak. Inwonersparticipatie vraagt om een passende werkwijze per situatie en het bieden van maatwerk. Er is dan ook geen checklist of blauwdruk. Dit handelingsperspectief geeft wel handvatten, met de focus op:

- *Gerichter participeren en bewust bekwaam*

In de afgelopen jaren hebben we veel ervaringen en inzichten met participatie opgedaan. Het blijft onze inzet om gerichter om te gaan met de verschillende vormen en instrumenten van participatie en tot resultaat te komen. Dat we bekwaam zijn, is ook in de afgelopen jaren wel gebleken. Toch willen we richting toekomst nog bewuster keuzes kunnen maken en deze beter kunnen uitleggen, aan de voorkant en lopende een traject.

- *Betrekken stille midden*

Tegenwoordig heeft bijna iedereen toegang tot digitale podia zoals sociale media. Gelijktijdig is sociale media nogal eens het toneel van polarisatie, agressie, nepnieuws en stemmingmakerij. Hard roepen om gehoord te worden, overwint het regelmatig van het ‘stille midden’ dat hierdoor overwoekerd dreigt te raken. Toch is juist de inbreng van ‘het stille midden’ onmisbaar. Dit geldt ook voor de inbreng van jongeren en inwoners met een niet Nederlandse achtergrond. Groepen die we minder eenvoudig bereiken, ondanks diverse inspanningen. Dit betekent dat er meer aandacht moet zijn voor groepen die zich nu afzijdig houden en ons er sterk voor moeten maken dat zij een herkenbare plek krijgen in het participatiesproces.

- *Kwadrantenmodel*

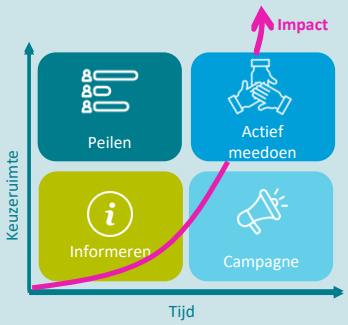
Voordat we een participatietraject opstarten, bekijken we aan de hand van het kwadrantenmodel welke vorm van participatie aansluit bij de opgave, tijd en keuzeruimte.

Gerichter participeren in één oogopslag

1 DUIDEN

Het vraagstuk duiden en een vorm van participatie kiezen.

1. **Waarom** participeren?
2. **Waarover** participeren?
3. **Met wie** participeren?
4. **Hoe** participeren?



2 DOEN

Het participatietraject op maat inrichten en uitvoeren.

Informeren
Standaard informatiekanalen (website, socials, wekelijkse e-mailnieuwsbrief, Nu & Morgen).

Campagne
Communicatie op maat (webpagina's, informatiebijeenkomsten, posters, vlogs, infoborden).

Peilen
Inwonerspanel, enquête of polls.

Actief meedoen
Dit blijft maatwerk. Denk aan meedenksessies, brainstorms, focusgroepen, expertsessies.

3 DELEN

Terugkoppeling geven aan inwoners: wat hebben we met de inbreng gedaan?

Neem in de terugkoppeling mee:

1. **Aanpak**: wat hebben we gedaan?
2. **Opbrengst**: wat heeft de participatie opgeleverd?
3. **Uitkomst**: wat is er op hoofdlijnen gedaan met de inbreng en waarom?
4. **Indicatie van het draagvlak**: wat vinden belanghebbende inwoners?

Naar gerichter participeren

Een participatietraject bestaat grofweg uit 3 fasen of stappen:

1. **Duiden**: het vraagstuk duiden aan de hand van 4 vragen en een vorm van participatie kiezen aan de hand van het kwadrantenmodel
2. **Doen**: een participatietraject op maat inrichten
3. **Delen**: terugkoppeling naar inwoners geven



Participatieplan
Voordat met een participatietraject wordt gestart stelt het college een plan voor de inwonersparticipatie op. Het plan kan onderdeel zijn van een voorstel, projectplan of beleidsstuk, maar ook een losstaand document is mogelijk. Voor het opstellen van het participatieplan zijn vier kernvragen relevant: ‘waarom’, ‘waarover’, ‘met wie’ en ‘hoe’. Of een onderwerp groot of klein is, veel of weinig impact heeft, wel of niet gevoelig is: deze vragen zijn altijd relevant om vooraf over na te denken. De vier kernvragen zijn opgenomen in de verordening. Bij het beantwoorden van de vragen kunnen de volgende aandachtspunten helpend zijn.

Waarom?
Wat is de reden om een participatietraject te starten? Bijvoorbeeld:

- de (mate van) impact op de omgeving of de samenleving;
- transparantie en eerlijkheid – inzicht in effecten van keuzes en geen ‘verrassingen’ voor inwoners;
- komen tot een gedragen besluit en inzicht in waar het dan kan schuren – draagvlak is geen doel op zichzelf voor participatie (want dan ga je al uit van een bepaalde richting), maar participatie kan wel helpen om draagvlak te creëren wanneer er eenmaal een besluit is genomen;
- zoveel mogelijk ideeën en gedachten maar ook eventuele bezwaren boven tafel krijgen, die in de samenleving leven.

Waarover?
Wat is het onderwerp en wat zijn de kaders van participatie? Bijvoorbeeld:

- de rol van de gemeente bij het betreffende onderwerp – soms is deze beperkt door landelijke wetgeving, soms is de keuzeruimte van de gemeente groot;

- de ruimte voor participatie wordt ook bepaald door bijvoorbeeld juridische kaders of financiële kaders – vooraf helder communiceren over wat níet kan;
- wat er al loopt of al gedaan is, of welke beslissingen in het verleden al genomen zijn;
- de aspecten van het onderwerp waarover we een participatietraject willen starten – één onderwerp kan meerdere onderdelen bevatten.

Met wie?

Welke (groepen) inwoners moeten betrokken worden? Bijvoorbeeld:

- de inwoners voor wie het onderwerp het meeste impact heeft – dat kan gaan om een omgeving (bij een onderwerp dat specifiek over een locatie gaat) of om bepaalde leeftijdsgroepen;
- betrekken van het 'stille midden' en/of specifieke groepen – waar moet dan specifiek aan gedacht worden bij het betreffende onderwerp;
- organisaties (maatschappelijke partners, ondernemers, etc) voor wie het onderwerp relevant is, of die kunnen helpen bij het bereiken van (groepen) inwoners;
- wel of geen mogelijkheid om anoniem input te leveren – dat bepaalt mede de aanpak (bijvoorbeeld bij een inloopavond is dat lastiger).

Hoe?

Welke middelen zetten we in en wanneer?

- de middelen zijn afhankelijk van het doel van het participatieproces – gebruik hiervoor eerst het kwadrantenmodel om aan de hand van tijd, keuzeruimte en impact te bepalen wat de vorm van participatie is;
- De in te zetten middelen kunnen variëren, afhankelijk van de fase in het proces;
- een mix van middelen om een breed publiek te bereiken – denk aan: papier (krant), digitaal, inloopavonden, geadresseerde post.

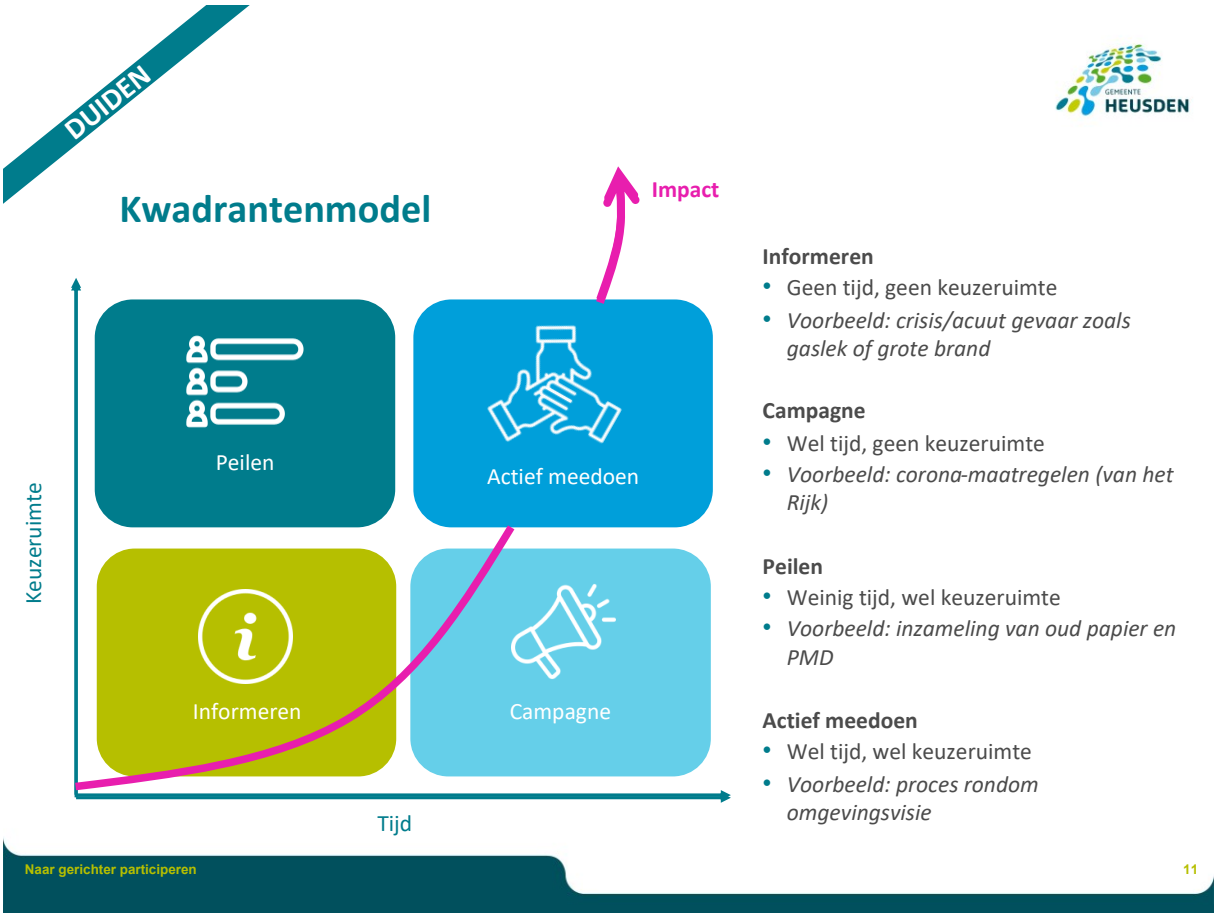
Overige aandachtspunten

- uitleggen waarom participatie van belang is, met als doel begrip bij inwoners. Bijvoorbeeld: niet alleen 'het moet nu eenmaal', maar ook achterliggende redenen waarom het bestuursorgaan zelf participatie wil toepassen;
- tijdige participatie kan helpen om onwaarheden of geruchten die rondgaan te weerleggen;
- het participatieproces stopt niet bij een besluit – naast terugkoppelen wat er met de input gedaan is, is het ook belangrijk om aandacht te geven aan het vervolg en inwoners daarover op de hoogte te houden.



Tijd, keuzeruimte en impact
Hoe bepaal je nu welke vorm van participatie passend is? Het kwadrantenmodel kan helpen om, aan de hand van de beschikbare keuzeruimte, de beschikbare tijd en de impact van de casus, een keuze te maken in de vorm van het participatietraject.
Voor het opstarten van een participatietraject is de beantwoording van de volgende vragen relevant:

- Hoeveel tijd hebben we?
- Hoeveel keuzeruimte is er?
- Wat is de impact?



Kwadrantenmodel
De tijd, keuzeruimte en impact zijn de factoren die leiden tot een kwadrant:

Tijd en keuzeruimte
Wanneer er weinig tot geen keuzeruimte is bij de aanpak van een opgave, is het logisch dat de interactie met- en inbreng door inwoners minimaal zijn. Afhankelijk van de beschikbare tijd, bestaat de participatie dan uit informeren of campagne.

- *Informeren (geen tijd, geen keuzeruimte)*
  Voorbeelden zijn een crisis/acuut gevaar zoals een gaslek in de straat of een grote brand. Hiervoor hebben we de standaard communicatiekanalen tot onze beschikking zoals de website, socials, onze wekelijkse e-mailnieuwsbrief, en de Nu & Morgen.
- *Campagne (wel tijd, geen keuzeruimte)*
  Voorbeelden zijn de coronamaatregelen (crisis duurde lang maar maatregelen van het Rijk) en invoering Omgevingswet (lange aanloop naar besluit van de rijksoverheid). Omdat er tijd is, is er ruimte om op maat gemaakte communicatie(middelen) in te zetten, naast de inzet van onze standaard kanalen. Informatiebijeenkomsten, posters, vlogs, infoborden of aparte e-mailnieuwsbrieven zijn instrumenten die hiervoor ingezet kunnen worden.

Bestaat er wel keuzeruimte en afhankelijk van de beschikbare tijd, dan bestaat de participatie uit peilen of actief meedoen.

- *Peilen (weinig tijd, wel keuzeruimte)*
  Een voorbeeld is de inzameling van oud papier en pmd (plastic & metalen verpakkingen en drankpakken). Dit kan bijvoorbeeld via het inwonerspanel, enquête of polls.
- *Actief meedoen (tijd en keuzeruimte)*
  Er is tijd en keuzeruimte om een participatietraject in te richten. Hiervoor bestaat geen vast

stramien en het blijft altijd maatwerk. De participatie rondom de omgevingsvisie is een voorbeeld waarbij inwoners actief hebben meegedaan om te komen tot dit beleid.

Impact als derde dimensie

De reden om te werken met een kwadrantenmodel is langs deze weg beter zicht te krijgen op de afwegingen die we maken en te komen tot gerichtere keuzes. Gelijktijdig weten we ook dat modellen de realiteit versimpelen. Dit is natuurlijk prettig maar er zit ook een keerzijde aan. We moeten voorkomen hierdoor belangrijke zaken uit het oog te gaan verliezen. Impact is zo'n aspect dat, naast tijd en keuzeruimte, een essentiële rol speelt bij de invulling van een participatietraject. Het is als het ware een derde dimensie in het kwadrantenmodel.

De betrokkenheid wordt groter wanneer inwoners dichter bij het onderwerp staan. Zo is de behoefte om mee te denken, mee te praten of zelf voorstellen te doen het grootst wanneer het bijvoorbeeld gaat over de eigen straat, buurt of kern. Gegeven de impact betekent dit dat je (meer) mensen persoonlijker moet informeren en betrekken. Het betekent ook dat de participatie belangrijker wordt en je goed moet uitleggen waarom er voor een bepaalde vorm van participatie wordt gekozen. De impact is vaak ook bepalend voor de instrumenten die je gaat inzetten. Omdat de impact op alles betrekking heeft en grillig kan zijn, is deze centraal, als derde dimensie in het model weergegeven.



Participatie inrichten
De volgende fase is DOEN. Er is een grote variëteit aan middelen mogelijk. Een aantal voorbeelden is hier genoemd.



Terugkoppeling en eindverslag
In de eindfase van een participatietraject moet natuurlijk een terugkoppeling plaatsvinden. Niet alleen voor onszelf maar ook inwoners vragen om inzicht in de aanpak, opbrengst, uitkomst en draagvlak van het traject.
Daarvoor wordt een eindverslag opgesteld. De vorm staat niet vast; het eindverslag kan worden opgenomen in een afzonderlijk document, maar het kan ook een onderdeel van een voorstel of een passage in een brief zijn.